

RAGAM BASA DONGENG ING AKUN YOUTUBE JAVANESE FAIRY TALES (TINTINGAN SOSIOPRAGMATIK)

PRIMADI YOLANDA KARTIKA AYU

S-1 Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya
primadia@mhs.unesa.ac.id

Dr. Surana, S.S., M.Hum.

Dhosen Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya

Abstrak

Novel “*Katresnan*” anggitané Soeratman Sastradihardja lan novel “*Perempuan Berkalung Sorban*” anggitané Abidah Ragam basa kang bisa ditemukake ing pacataturan akun *Youtube Javanese Fairy Tales*. Amerga ing akun *Youtube Javanese Fairy Tales* mesthi ana ragam basa kang digukake komunikasi antara siji marang sijine. Panliten iki njupuk objek akun *Youtube*. Punjere panliten iki luwih cunduk marang Ragam Basa Dongeng.

Dhasar panliten iki yaiku ngenani ragam basa. Panliten iki bakal ngrembug (1) ragam basa Dongeng ing akun *Youtube Javanese Fairy Tales*. (2) Unsur pambangun sing ana ing ragam basa dongeng akun *Youtube Javanese Fairy Tales*. Tujuwan saka panliten iki yaiku kanggo mangerteni kepriye wujud ragam basa dongeng lan unsur apa wae kang dadi pambangune ragam basa dongeng kang dadi underane ragam basa dongeng. Paedah teoretis panliten iki yaiku bisa menehi sumbagsih marang panliten ngenani ragam basa dongeng. Uga menehi paedah praktise supaya bisa migunani tumrap pasinaon Sosiopragmatik.

Panliten iki minangka panliten sosiopragmatik awit ngrembug basa sing ana sesambungé karo kahanan sosial sajroné bebrayan. Panliten iki asifat kualitatif. Teori kang digunakake yaiku teori Sosiopragmatik Matin Joos. Metode sing digunakake yaiku metode kualitatif. Dhata panliten iki dijupuk dening panliti ing akun *Youtube*. Sumber dhata panliten iki yaiku pacataturan sajroné video ing akun *Youtube Javanese Fairy Tales*.

Adhedhasar adharan aslie panliten ngenani ragam basa bocah ing akun *Youtube Javanese Fairy Tales* bisa kadudut: (1) Ragam basa dongeng ana maneka warna. Ana ragam basa dongeng ngoko-krama, ragam basa dongeng krama-ngoko, ragam basa dongeng jawa-indonesia, ragam basa dongeng jawa-arab lan ragam basa dongeng jawa-inggris. (2) unsur pambangun ragam basa dongeng kang ana ing akun *Youtube Javanese Fairy Tales*. Sajroné unsur pambangun ana aspek fonologis, morfologis lan semantis.

Tembung wigati: Ragam Basa, Animasi, Javanese Fairy Tales, Dongeng, Sosiopragmatik.

BAB I

PURWAKA

Bab iki isiné andharan ngenani (1) lelandhesane panliten, (2) underane panliten, (3) ancane panliten, (4) paedhahe panliten, (5) wewatesane panliten, lan (6) lelandhesan teori. Saben perangan bakal diandharake siji mbaka siji kanthi cetha, saéngga bisa dingerteni apa sing diener ing panliten iki..

Lelandhesane Panliten

Cecaturan mujudake sawijining pakaryan kang ditindakake dening manungsa ing padinan. Anane cecaturan kasebut digunakake saprelu menehi kawruh antarane manungsa siji lan liyane. Mula bisa ditegesi yen cecaturan minangka pakaryan kang asipat wigati sajroné panguripane manungsa. Nalika nindakake cecaturan, dibutuhake saora-orane rong pawongan kang diarani panutur lan mitra tutur. Kalorone nduweni jejibahan kayata panutur menehi kawruh banjur mitra tutur nampa kawruh

saka panutur, lan bisa uga sawalike. Cecaturan kang ditindakake dening panutur lan mitra tutur kasebut disengkuyung dening basa minangka piranti cecaturan. Saliyane iku supaya kagiyatan cecaturan lumaku gancar, panutur lan mitra tutur kudu paham lan patuh ma

Penganggone basa sajroné komunikasi ing kahanan kang umum minangka bidhang tintingan sosiopragmatik umum (Zamzani, 2007:20). Nanging amarga penganggone basa ora mung ditemtokake karo faktor-faktor linguistik wae, nanging uga faktor nonlinguistik mula penganggone basa kanggo sesambungan kang nintingi kahanan sosial lan budaya (kultural) kang asipat mligi bisa ditintingi nggunakake tintingan sosiopragmatik. Penganggone basa sajroné komunikasi gegayutan uga karo faktor-faktor nonbasa minangka kahanan sosial lan budaya lokal kang asipat spesifik, iku dadi bidhang garapane kajian sosiopragmatik. Sosiopragmatik yaiku telaah ngenani kahanan-kahanan kang ana ing dhaerah tartamtu utawa kahanan-kahanan lokal kang luwih mligi ngenani panganggone basa.

Kanthi anane andharan ing dhuwur, tintingan

kasebut uga bisa kita gunakake nalika nлити ragam basa dongeng sing ana ing akun Youtube “Javanese Fairy Tales”. Basa kang digunakake dening akun Youtube kasebut saliyan dipangribawani dening faktor linguistik, nanging uga dipangribawani dening faktor nonlinguistik kayata budaya kang ana sakiwa tengene. Mula tuturanekasebut cocok yen ditintingi nggunakake tintingan pragmatik. Basa kang digunakake nduweni kekhasan dhewe. Uga carane ngucapake fonem tartamtu bisa dadi kekhasan dhewe. Mula panliten iki bakal diwenehi judul “Ragam Basa dongeng ing Akun Youtube “Javanese Fairy Tales” (Tintingan Sosiopragmatik).

Javanese Fairy Tales yaiku salah sawijining akun ing Youtube sing nyuguhake crita dongen kanthi wujud animasi (cartoon). Animasi kang ngrembaka wiwit 21 Mei 2016 kasebut nampilake crita dongeng kang wis disusun kanthi apik. Dongeng sing diangkat ing kene ora mung dongeng daerah wae naning uga ana dongeng tekan manca uga. Animasi *Javanese Fairy Tales* awujud vidheo cekak kanthi dhurasi wektu songo nganti limolas menit. Basa kang digunakake sing ngisi suara lan sing crita yaiku basa Jawa kulonan nanging ora alus-alus neman. Saliyan kanggo sarana panglipur tumrap masyarakat, animasi *Javanese Fairy Tales* uga ngandhut pitutur kanggo bocah cilik saiki uga ngenalke basa Jawa marang bocah utawa kanggo sarana sinau. Sakabehane kasebut disuguhake kanthi cara kang apik.

Panliten ngenani ragam basa dongeng ing akun Youtube *Javanese Fairy Tales* katindakake jalaran anane saperangan pawadan. Kapisan, komunikasi verbal mujudake sawijining proses kanggo aweh kawruh kanthi cara lesan kang asring ditindakake ing sabendinan. Kapindhone, sawijining bab kang bisa narik kawigatane panliti jalaran bisa nлити kepriye ragam basa dongeng kuwi mau sajrone akun Youtube *Javanese Fairy Tales*. Katelu, anane rasa pengin weruhe panliti bab bener orane basa kang digunakake ana ing akun Youtube *Javanese Fairy Tales* kasebut. Kapapat, vidheo animasi *Javanese Fairy Tales* dipilih minangka objek ing panliten iki jalaran animasi kasebut minangka salah sawijine crita dongeng nganggo basa Jawa kang disuguhake kanthi wujud Cartoon ing medhia sosial youtube. Saliyan iku ing animasi kasebut uga nggunakake basa Jawa kulonan.

Pacaturan ing vidheo animasi *Javanese Fairy Tales* diteliti kanthi nggunakake tintingan sosiopragmatik. Pragmatik dhewe yaiku cabang ilmu basa kang nyinaoni pangganggone basa ing padinan kanthi kaiket konteks. Panliten iki dipunjerake ana ing Ragam basa dongeng. Bisa diweruhi yen ragam basa dongeng iki dumadi amarga anane masyarakat lan kagiyatan interaksi sosial kang maneka warna. Kanthi mangkono, pangganggone basa dadi mawarna-warna. Ana rong pandhangan ing ragam basa yaiku, (1) ragam basa iku bisa dideleng minangka akibat saka anane keragaman sosial panutur basa lan keragaman fungsi basa, (2) ragam basa iku ana kanggo jangkepi fungsi basa minangka piranti interaksi sajrone kagiyatan ing masyarakat kang maneka warna (Chaer lan Agustina, 1995:81). Miturut ahli kasebut, ragam basa diperang dadi papat, yaiku ragam saka segi panutur, pangganggone, keformalan sarta ragam basa saka segi sarana, kaya kajlentreh ing ngisor iki. Ragam utawa jenis pemerolehane basa bocah miturut Tarigan (1988) bisa dideleng tekan sudut pandang adhedhasar bentuk, urutan,

jumlah, medhia las asli orane. Ragam basa dongeng dhewe yaiku basa kang digunakake bocah bisa saka nyonto omongan tekan wong kang wis dewasa. Basa kang digunakake uga akeh ragamme. Ana Indonesia – Jawa, Jawa – Indonesia, Jawa – Inggris, Inggris – Jawa, Jawa – Arab, Arab – Jawa, uga ana ragam kasar lan dialek. Banjur metodhe kang dianggo ing panliten iki yaiku metodhe dheskriptif kang ateges dhata pacaturan kang laras utawa nyimpang saka paugerane ragam basa dongeng bakal diandharake siji mbaka siji.

Underaning Panliten

Adhedhasar jlentrehan lelandhesan panliten ing ndhuwur, mula underane panliten kang bakal diteliti yaiku:

- (1) Ragam basa dongeng apa wae kang digunakake ing akun Youtube “Javanese Fairy Tales” ?
- (2) Kepriye proses pambangune ragam basa sajrone akun Youtube “Javanese Fairy Tales” ?

Ancas Panliten

Adhedhasar underaning panliten ing ndhuwur, mula Saka punjere panliten, bisa dirumusake tujuwan panaliten ing ngisor iki, yaiku:

- (1) Kanggo ngandharake ragam basa dongeng kang digunakake ing akun Youtube “Javanese Fairy Tales”.
- (2) Kanggo ngandharake kepriye proses pambangune ragam basa sajrone sajrone akun Youtube “Javanese Fairy Tales”.

Paedahing Panliten

Paedah teoritis ing panliten iki bisa nyengkuyung para panliten kang nggunkake kajian pragmatik, mligine ngenani ragam basa kang ana ing dhaerah tartamtu. Kanthi anane panliten iki, mugya masyarakat tansah bisa ngregani ragam basa kang ana ing masyarakat.

Paedah praktis saka panliten iki, kanthi anane panliten ngenani ragam basane bocah ing akun Youtube “Javanese Fairy Tales” diajab supaya panliten kang ana menehi paedah tumrap panliti. Uga supaya ngregani ragam basa kang ana lan selaras karo konteks basa kang ana. Kanggo para dosen, kanthi anane asil panliten iki supaya menehi kritik lan pramayoga supaya panliten kang ana bisa luwih sampurna. Saliyan kuwi panliten iki diajab supaya bisa dadi wawasan tumrap para mahasiswa lan nuwuhake inspirasi kanggo nлити ngenani babagan raagam basa kang mawarna ing masyarakat.

Wewatesaning Tetembungan

Ing panliten iki nggunakake wewatesaning tetembungan supaya antarane panliti lan pamaca ora salah tampa ngenani bab kang dirembug. Tembung tembung wigati kang bakal kaandharake tegese ing kene, yaiku:

- (1) Ragam basa dongeng yaiku maneka warna variasi basa kang disebabake amarga anane panutur sing ora homogen lan maneka warna interaksi sosial kang dilakoni (Chaer lan Agustina, 1995:81)
- (2) Youtube mujudake dhatabase vidheo kang paling kondhanging jagad internet, uga sawijining situs vidheo gak nyediyakake saperangan informasi awujud gambar kang bisa owah lan bisa dijagakake (Sianipar:2008).

- (3) Konteks minangka titikan saka bebrayan kang ana sajabanebasa, banjur bisa nuwuhake makna ing tuturan utawa wacana, linguistik utawa non linguistik saka tuturan kasebut (Kridalaksana, 1982: 93).
- (4) *Animasi Javanese Fairy Tales* yaiku salah sawijining akun ing Youtube sing nyuguhake crita dongeng kanthi wujud animasi (cartoon). Animasi kang ngrembaka wiwit 21 Mei 2016 kasebut nampilake crita dongeng kang wis disusun kanthi apik. Dongeng sing diangkat ing kene ora mung dongeng daerah wae nanging uga ana dongeng tekan manca uga. *Animasi Javanese Fairy Tales* awujud vidheo cekak kanthi dhurasi wektu songo nganti limolas menitan. Basa kang digunakake sing ngisi suara lan sing crita yaiku basa jawa kulonan nanging ora alus-alus nemen. Saliyane kanggo sarana panglipur tumrap masyarakat, animasi *Javanese Fairy Tales* uga ngandhut pitutur kanggo bocah cilik saiki uga ngenalke basa jawa marang bocah utawa kanggo sarana sinau. Sakabehane kasebut disuguhake kanthi cara kang apik. Basa kang digunakake ing kene uga ana basa sing arupa terjemahan. Dadi ana basa sing ora patio bener. Sing garai maksud lan tujuwane tekan cerita kuwi ana sing ora nyambung.
- (5) Animasi yaiku gambar kang awujud rong dhimensi (2d) utawatelung dhimensi (3d) bisa owah, mawujud saka sakumpulan objek gambar kang disusun kanthi tumata salaras marang owah-owahane gambar kang wis ditemtukake. Gambar utawa objek kang dimaksud kayata gambar manungsa, kewan, utawa tulisan.

BAB II

TINTINGAN KAPUSTAKAN

Panliten kang Saemper

- (1) Panliten ngenani ragam basa uga ditindakake dening Sutarto (2009), kanthi irah-irahan *Ragam Basa Lan Panganggone Bocah Balita Ing Surabaya*. Asil saka panliten kasebut antarane wujud ragam basa ana patang warna yaiku ragam ngoko, ragam ngoko kasar, ragam ngoko Indonesia lan ragam Arab-Indonesia. Alih kode kang digunakake bocah balita ing kutha Surabaya ana loro, yaiku alih kode Jawa-Indonesia lan alih kode Indonesia-Jawa. Dene alih kode ekstren ing kene dumadi saka basa Indonesia-Inggris. Campur kode kang digunakake bocah balita ing kutha Surabaya ana rong warna, yaiku campur kode positif lan campur kode negatif. Pamilihe tembung (diksi) lan ancasa basa kang digunakake panutur supaya mitra tutur ngerti apa kang dikarepake.
- (2) Panliten ngenani ragam basa uga ditindakake dening Syafarudin (2015), kanthi irah-irahan *Ragam Basa Gadhen Ing Kutha Mojosari*. Asil saka panliten kasebut yaiku wujud warna basa ana lima, yaiku warna basa ngoko, warna basa wong gadhen ing kutha Mojosari, warna basa krama, warna basa ngoko-arab lan warna basa ngoko-Indonesia. Alih kode kang digunakake wong gadhen ing Mojosari diperang dadi telu, yaiku alih kode saka basa jawa menyang basa jawa dialek wong gadhen ing kutha Mojosari lan alih kode saka basa Jawa ngoko menyang basa Jawa krama.

Panliten iki lan panliten ing ndhuwur nduweni pambada. Kang dadi pambadane saka panliten iki lan panliten ing ndhuwur yaiku obyek kang diteliti, asile

panliten lan analisis kang digunakakake.

Pacaturan

Pacaturan yaiku sawijining kagiyatan kang dumadi nalika saklompok pawongan teka kanthi bebarengan, banjur ngelodhangake wektune kanggo aweh kawruh, panemu, uga medharake pangrasane (Rusminto, 2004:106). Saliyane iku emosi lan kabisa bisa diwedharake lumantar pacaturan (Mulyana, 17:2014). Miturut Hovland, Janis lan Kelley sajrone (Muhammad, 2004: 23) pacaturan minangka proses kang ditindakake indhividhu kanggo ngirim stimulus kanthi cara verbal antarane wong kang ngirim lan nampa kawruh. Kanthi panemune para ahli kasebut, bisa dingerteni yen pacaturan minangka wujud komunikasi verbal kang nuwuhake paedah tumrape manungsa. Kanggo nindakake pacaturan, dibutuhake telung komponen utama. Chaer lan Agustina (2010:17) ngandharake telung komponen kang dimaksud yaiku (1) pawongan kang nindakake pacaturan (panutur lan mitratutur), (2) kawruh kang diwedharake, (3) piranti kang dianggo nalika pacaturan. Saliyane telung komponen utama kasebut, ing pacaturan uga dibutuhake anane komponen panyengkuyung yaiku prinsip kerjasama. Bab kasebut cundhuk marang panemune Sumarta lan Widodo (2016:13) yen pawongan kang nindakake pacaturan saora-orane kudu paham marang prinsip pacaturan.

Ragam Basa

Basa minangka piranti kanggo sesrawungan. Kanthi anane basa, manungsa bisa ngandharake apa kang dadi kekarepane ing antarane, yaiku rasa bungah, duka, susah lan liya-liyane. Bab kasebut cundhuk marang panemune Chaer (2004:14) yen basa iku pirantine manungsa kanggo ngekspresikake pikiran uga pangrasa kang diduweni.

Basa kuwi asipat manusiawi (Chaer lan Agustina, 2010:14). Ateges basa minangka piranti komunikasi verbal kang mung diduweni dening manungsa. Basa uga mujudake piranti komunikasi kang wigati tumrap pangangone. Amarga tanpa anane basa, manungsa ora bisa sesambungan marang manungsa liyane. Saliyane iku kanthi anane basa, masyarakat bisa gampang anggone menehi informasi marang liyan. Katrangan kasebut uga jumbuh marang panemune Kridalaksana (1982:17) yen basa mujudake pralambang arbitrer kang digunakake dening masyarakat kanggo gotong royong, sesambungan marang manungsa liyane. Saliyane iku basa minangka sarana idhentifikasi dhiri lan bisa nuwuhake tetenger supaya bisa dadi pambada antarane klompok siji lan klompok liyane ing masyarakat (Saussure, 1993:27).

Basir (2010:21) ngandharake yen basa kuwi piranti utama kanggo guneman ing masyarakat. Ateges basa digunakake dening sakabehane masyarakat, wiwit saka bocah, rumaja, nganti diwasa. Dene panganggone basa iku ora mawas papan lan panggonane. Ateges basa bisa digunakake dening sapa wae lan kapan wae. Miturut Kartomihardjo (1992:7) ing saben jangkang uga ambegane, manungsa iku mesthi nggunakake basa kang maneka warna wujud saperlu nyukupi kabutuhan uripe. Saengga anggone nindakake samubarang ing padinan, manungsa uga kasengkuyung dening Basa. Kayadene nalika nindakake pasinaon, jagongan, nyambut gawe, lan sapanunggalane. Ragam basa diperang dadi loro, yaiku (1) ragam basa kang disebabake anane ragam sosial panutur lan keragaman

fungsi

Adhedhasar pigunane, werna basa uga kaperang maneh dadi lima, yaiku (1) ragam baku, ragam kang paling resmi, kang digunakake ing kahanan kang sipate khidmat lan upacara-upacara resmi, (2) Ragam resmi, yaiku ragam kang digunakake ing tanggap wacana resmi, kaya rapat dinas lan sapiturute, (3) Ragam usaha (*consultive*), yaiku ragam basa kang digunakake ing tuturan-tuturan basa ing sekolah, perusahaan, lan sapiturute, (4) Ragam santai (*casual*), yaiku ragam basa santai antarane kanca, ing pacaturan, rekreasi, lan sapiturute, lan (5) ragam akrab (*intimate*) yaiku ragam basa antaranggota kang akrab ing kulawarga utawa kanca cedhak (Nababan, 1993:53).

Dwibasa

Dwibasa utawa bilingualisme yaiku perkara sing nduweni gegayutan karo penganggane rong basa (Chaer, 2007:84). Nanging yen panemune Nababan (1993:27) dwibasa yaiku minangka kebiasaan wong sing nggunakake rong basa ing cecaturane. Dwibahasawan uga nduweni syarat kang kudu dingerteni. Dheweke ora kudu bisa rong basa nanging kudu nduweni wawasan ngenani basa sing dikarepake. Ana panemu saka Mackey (1967) ing Basir (2016:25) ngandharake yen dwibasa ana lima, yaiku (1) tingkat dwibasa, (2) fungsi dwibasa, (3) proses alih dwibasa, (4) model interferensi lan (5) sipat dwibasa.

Alih Kode

Alih kode yaiku panggunane basa kang ngganti siji kode marang kode liyane sajrone pacaturan. Panutur sing awale nganggo basa Jawa malih ganti nganggo basa Indonesia. Miturut Suwito (1985:68) alih kode sawijine ganti kode tekan kode siji marang kode siji liyane. Alih kode asipat *ekstern* yaiku nalika panutur nggunakake basa asli utawa basa Jawa banjur diganti menyang basa Manca.

Fishman sajrone Chaer (2010: 108-111) ngandharake yen nggunakake alih kode iku ana panutur sing lumrahe nindakake alih kode supaya oleh paedah saka mitra tutur. Mitra tutur ing kene kanggo ngimbangi panggunane basa saka mitra tutur iku. Biyasane nggunakake basa sing kurang. Sakliyan kuwi ana owahe kahanan amarga anane wong katelu, owahe kahanan saka formal marang informal lan pungkasan ana owahe topik pacaturan.

Campur Kode

Miturut Harimurti (2001:35) ngandharake campur kode minangka :

- (1) Interferensi, panggunane campur kode sawijining panyimpangan kanthi anane unsur kang sengaja sajrone panggunane.
- (2) Panggunane satuan basa saka basa marang basa liyane kanggo njembarake gaya basa utawa ragam basa.

Konsep campur kode yaiku kanggo njembarake ragam basa lan gaya basa. Mligine panggunane tembung, klausa, idiom, sapaan lan sapiturute. Wujud arupa tembung dhasar, frasa lan klausa. Bentuk campur kode kaperang dadi loro, yaiku unsur tembung lan unsur frasa. Unsur tembung yaiku satuan kang paling cilik kang nduweni makna lan bisa ngadhik dhewe. Lan unsur frasa yaiku satuan gramatik kang kasusun saka rong tembung utawa luwih (Ramlan 1987:152).

Youtube

Youtube yaiku salah sijine situs web kanggo mbagikake vidheo sing digawe karo bekas karyawan *PayPal* ing Februari 2005. Situs web iki bias kanggo ngunggah, nonton lan mbagikake vidheo. Perusahaan iki nduweni kantor pusat ing San Bruno, California lan nggunakake teknologi *Adobe Flash Video* lan *HTML 5* kanggo nampilake konten vidheo saka *creator*. Vidheo sing dibagikake bias arupa film, klip TV, vidheo music, vidheo cendhek, vidheo pendhidhikan utawa konten amatir kaya vidheo blog. Konten sajrone Youtube diunggah karo individu utawa perusahaan medhia sing dadi bagean program kemitraan. Vidheo ing Youtube bias ditonton sapa wae lan diakses bebas. Nanging ana batasan umur kanggo konten sing saru yaiku 18+. Nanging saiki Youtube dadi bagean tekan Google, amarga ing November 2006 dituku karo Google.

Dongeng

Dongeng yaiku crita kang dicritakake lisan kanthi turun temurun lan biyasane pengarang tekan crita kasebut ora dikenal. Crita dongeng biyasane ora kedaden tenanan. Dongeng bisa arupa fabel, yaiku crita kewan. Bisa arupa sage, yaiku crita bab kepahlawanan. Bisa arupa legenda, yaiku kedadene salah siji panggonan. Bisa arupa mite, yaiku crita sing nyeritakake roh utawa kekuatan gaib. Bisa arupa sage, yaiku ngenani kepercayaan tekan barang kang dinduweni. Crita-crita kasebut disenengi karo bocah cilik. Uga basa sing digunakake kudu gampang dimangerteni.

Miturut James Danandjaya dongenge yaiku salah sawijining cerita rakyat lisan sing ora dianggep kedaden tenanan marang empune cerita. Dongeng uga ora kaikat wektu utawa panggonan, amarga dongeng diceritakake supaya bisa ngehibur. Agus triyanto, “(2007:46) ngandarake yen dongeng yaiku crita fantasi sing sederhana lan ora bener-bener kedaden nanging nduweni fungsi yaiku ngajarake moral utawa ndedhidhik lan ngehibur. Dadi dongeng arupa salah siji bentuk karya sastra sing *fiktif*.

Animasi

Animasi kajupuk saka basa latin “*anima*” kang tegese jiwa, urip, nyawa. *Animasi* minangka gambar rong dhimensi kang katone bisa owal, jalaran kabisane nalar kanggo nyimpen uga ngeling-eling marang gambar sadurunge (The Making of Animation, 2004:7). Saperangan gambar kang obahe cepet kanthi terus-tinerus lan nduweni sesambungan karo unsur gambar liyane. Wiwitane *animasi* wujud arupa reroncean saka kethokan gambar kang dilakokake saengga bisa katon urip (Adinda & Adjie, 2011:10).

Minangka pasiaon seni dhasar, *animasi* ngrembug babagan obah-obahane sawijine objek, obah-obahan mujudake dhasar kang utama supaya karakter kasebut bisa katon nyata. Obah-obahan mujudake unsur kang wigati sajrone *animasi* (Suyanto:Yuniawan, 2006:16). Adhedhasar saka pangerten-pangerten ing ndhuwur, bisa dijupuk dudutan yen *animasi* mujudake teknik sajrone proses nggarap karya audio visual adhedhasar pangaturan wektu ing gambar. Gambar kang wis dironce saka bageyan-bageyan kethokan gambar kang obah saengga bisa katon nyata utawa urip.

Javanese Fairy Tales

Javanese Fairy Tales yaiku salah sawijining akun basa dongeng bisa di deleng saka paugeran sing ana, kayata Youtube sing nyuguhake crita dongeng kanthi cara kang basa iki gampang dingerteni apa ora. Dene wujud menarik minat bocah yaiku awujud *animasi*. dene tujuwan penganggane basa saka ragam basaiki, katitik saka tuturan anane akun iki sakliyane kanggo ngehibur bocah, bisa kang jumbuh marang basa sing ana.

kanggo sarana pasinaon basa Jawa uga ngelestarikake basa lan budaya sing ana. Basa kang digunakake ing crita **Dhata**

kasebut yaiku basa Jawa. *Javanese Fairy Tales* crita Dhata minangka satuan lingual kang ana ing papan dongeng kang ana ing akun kuwi ora mung dongeng paling dhuwur tinimbang objek panliten (Sudaryanto dhaerah nanging ana dongen manca uga kang di, 1993:3). Dhata kang dianggo ing panliten iki yaiku ragam terjamahake dadi basa Jawa. *Javanese Fairy Tales* diwiwiti basa dongeng sajrone vidheo *animasi Javanese Fairy Tales* ing medhia sosial *youtube*, lan ragam basa dongeng kasebut bisa dianalisis nganggo teori sosiopragmatik.

Sosiopragmatik

Sosiopragmatik miturut Zamzani (2007:21), **Tatacara Pangumpulane Dhata** minangka titik temu antarane sosiologi lan pragmatik, saengga inferensi pragmatik kang diasilake sejatine yaiku arupa metodhe pustaka. Metodhe pustaka digunakake minangka inferensi sosiologis. Rahardi (2009:4), kanggo nggoleki dhata-dhata kang wis diandharake ngandharake yen kajian sosiopragmatik iku nyata sadurunge. Bahan kang dipikolehi sajrone metodhe pustaka minangka kajian tumrap entitas kabasan kang iki digunakake minangka sumber tinulis sajrone panliten nggabungake ancangan panulisan sosiolinguistik lan iki. Pangetrape metode pustaka kaya andharan ing ngisor ancangan pragmatik sajrone wadah lan lingkup kabudayan iki:

utawa cakupan kultur tartamtu. Dene miturut Tarigan (2009:25), yen sosiopragmatik minangka tapel wates antarane sosiologis pragmatik.

Teori ing Panliten

Ing kene fenomena sosial ditegesi minangka kedadean-kedadean ing padinan kang bisa ditilik lan dijingglengi (Soekanto, 2012:76). Kanthi anane teori uga fenomena sosial, panliti bisa nemukake uderane perkara banjur saka underan kasebut dirembakake kanthi wujud hipotesis-hipotesis panliten. Mula teori minangka pedhoman wigati, kang kudu dingerteni kanthi tumemen dening panliti (Sudaryanto, 1993:92). Teori kang digunakake yaiku teori sosiopragmatik kang diandharake Tarigan (2005). Amarga ing dhata panliten bakal nganggo basa Jawa mula analisis sajrone panliten iki bakal awujud Jawa – Indonesia utawa Jawa – Asing. Ing sajrone bakal ana ragam basa lan unsur pambangun basa sajrone akun *Youtube Javanese Fairy Tales*.

BAB III

Metodhe Panliten

Ancangan Panliten

Ancangan kang digunakake sajrone panliten iki kalebu panliten dheskriptif kualitatif. panliten kualitatif mujudake sumber saka dheskripsi kang rowa nduweni lelandhesan kang kuwat, sarta ngemot andharan bab proses-proses kang dumadi sajrone papan lan waktu tartamtu.

Metodhe dheskriptif uga digunakake ing panliten iki, ateges dhata-dhata kang kasil diklumpukake banjur diandharake siji mbaka siji adhedhasar ragam basa dongeng kang ana. Panliten iki kagolong panliten kang adhedhasar kasunyatan kanthi nggunakake teori dhasar, modhel dhata. Tegese kang diteliti yaiku ragam basa dongeng sajrone akun *youtube Javanese Fairy Tales*.

Sumber Dhata

Sumber dhata kang dianggo ing panliten iki yaiku vidheo *animasi* dongeng ing akun *youtube javanese fairy tales* kang ana ing medhia sosial *youtube*. Banjur objek panliten sajrone panliten iki yaiku tuturan-tuturan kang termasuk basa dongeng uga panyimpangane. Wujud

- 1) Teknik inventarisasi. Teknik iki digunakake kanggo ngumpulake sumber-sumber pustaka kang relevan karo panliten iki.
- 2) Teknik maca. Teknik maca iki ditindakake kanthi cara maca sumber-sumber dhata tinulis kang ana sajrone panliten iki.
- 3) Teknik cathet. Teknik iki digunakake kanggo nyathet bab-bab kang wigati saka dhata sajrone panliten iki kang ana sesambungane karo tujuwane panliten.
- 4) Teknik klasifikasi. Teknik iki ditindakake kanthi cara nggolongake dhata kang wis diklumpukake lumantar teknik cathet mau.

Instrumen Panliten

Miturut Sugiyono (2012:102) instrumen panliten sawijine alat kanggo ngukur fenomena alam utawa sosial apa kang bakal dijingglengi. instrumen yaiku alat bantu kanggo ngumpulake dhata supaya gampang lan sistematis. Panliten iki nggunakake instrumen panliten yaiku:

- 1) Panliti yaiku wong kang niliti panliten kasebut. Panliti minangka instrumen utama amarga panliti kasebut kang mangerteni perkara kang arep digoleki.
- 2) Leptop minangka salah siji piranti kanggo nyimak lan nggarap sumber dhata kang awujud pecaturan ing *Animasi Javanese Fairy Tales*.

Piranti kanggo nulis kang digawe nulis bab-bab kang diperlokake. Piranti kanggo nulis minangka instrumen panyengkuyung.

ANDHARAN

Ragam Basa Dongeng Jawa Ngoko– Krama

Saka dhata kang kajupuk sajrone akun *Javanese Fairy Tales* akeh sing nganggo basa ngoko. Ragam basa ngoko iki uga diperang dadi loro, yaiku ngoko lugu lan ngoko alus. Ragamngoko minangka ragam basa kang paling onjo. Basa karma tingkatan basa sing dhuwur ing basa karma uga ana karma lugu lan karma alus. Wong kang cerita ing dongeng kasebut nduweni tujuwan supaya cerita dongeng kasebut bisa katrima wong liya utamane bocah cilik sing lagi wae sinau bab basa. Wujude bisa dideleng kaya dhata ing ngisor iki :

- (1) Bocah 1 : “Huuhuhhu!
Aku sedih.” (Nangis)
Ibu : “Oh anakku, kena apa
kowe nangis ? kowe ya
kudu seneng kaya
pangeran kuwi, Nak.”
Anak 1 : Huuhuhhu! Aku
sedih.” (Nangis)
Ibu : “Oh anakku, kenapa
kamu menangis ? Kamu
harus bahagia seperti
pangeran itu, Nak.”

Dhata (1) arupa dialog, tuturan ing ndhuwur nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa ngoko diwenahi ragam basa jawa krama. Konsep ragam basa dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampurake karo basa induk liyane. Tuturan ing ndhuwur nggunakake basa jawa ngoko lan krama. Bisa dibuktikake nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa ing tuturan “Oh anakku, kena apa kowe nangis ? sampeyan ngoko diwenahi ragam basa jawa krama. Konsep ragam basa ya kudu seneng kaya pangeran kuwi, Nak.” Tuturan kasebut dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa kawitan nggunakake ragam basa Jawa ngoko banjur dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampuran ragam basa jawa krama. Dheweke nggunakake dicampurake karo basa induk liyane. Tuturan ing ndhuwur ragam basa jawa ngoko-krama amarga bisa wae wis dadi nggunakake basa jawa ngoko lan krama. Bisa dibuktikake ing kebiasaan lan bisa uga durung nguwasani nggunakake salah tuturan “tulung, tindakna iki minangka penjaluk aku.” Tuturan sajine tingkatan basa, saengga panutur ing kene nyampur kasebut kawitan nggunakake ragam basa Jawa ngoko banjur ragam basa jawa ngoko lan krama. Dhata kasebut bisa dicampuran ragam basa jawa krama. Dheweke nggunakake kagolong ragam basa dongeng jawa amarga panutur ragam basa jawa ngoko-krama amarga bisa wae wis dadi kebiasaan lan bisa uga durung nguwasani nggunakake salah sajine tingkatan basa, saengga panutur ing kene nyampur ragam basa jawa ngoko lan krama. Dhata kasebut bisa kagolong ragam basa dongeng jawa amarga panutur gabungake utawa nyampurake basa induk.

- (2) Pangeran seneng :
“tulung njupukna
penganggonku sing
abang kanggo wong
wedhok kuwi. Dheweke
mbutuhne banget.”
Manuk : “nanging aku kudu
pindhah nang mesir.
Kanca-kancaku padha
pindhah ning kana
amarga ning kene wis
melbu usum adhem. Lah
ning mesir kuwi luwih
anget.”
Pangeran seneng : “tulung,
tindakna iki minangka
penjaluk aku.”
Manuk : “hmm, yowis
wengi iki aku arep
nginep ning kene,
banjur lunga menyang
wong wedhok sesuk
isuk.”
Pangeran seneng : “matur
nuwun kancaku.”
Pangeran bahagia : “Aku
minta tolong ambillah
barangku yang
berwarna merah lalu
berikan kepada anak
perempuan itu. Dia

sangat
membutuhkannya.”

Burung : “Tapi aku harus
pindah ke mesir dan
temanku sudah pindah
kesana karena di sini
sudah memasuki musim
dingin. Dan di mesir
lebih hangat.”

Pangeran bahagia : “Aku
minta tolong
lakukanlah.”

Burung : “Baiklah aku akan
menginap di sini dan
pergi ke anak perempuan
itu besok pagi.”

Pangeran bahagia :
“Terimakasih temanku.”

Dhata (2) arupa dialog, tuturan ing ndhuwur nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa ngoko diwenahi ragam basa jawa krama. Konsep ragam basa dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampurake karo basa induk liyane. Tuturan ing ndhuwur nggunakake basa jawa ngoko lan krama. Bisa dibuktikake nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa ing tuturan “Oh anakku, kena apa kowe nangis ? sampeyan ngoko diwenahi ragam basa jawa krama. Konsep ragam basa ya kudu seneng kaya pangeran kuwi, Nak.” Tuturan kasebut dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa kawitan nggunakake ragam basa Jawa ngoko banjur dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampuran ragam basa jawa krama. Dheweke nggunakake dicampurake karo basa induk liyane. Tuturan ing ndhuwur ragam basa jawa ngoko-krama amarga bisa wae wis dadi nggunakake basa jawa ngoko lan krama. Bisa dibuktikake ing kebiasaan lan bisa uga durung nguwasani nggunakake salah tuturan “tulung, tindakna iki minangka penjaluk aku.” Tuturan sajine tingkatan basa, saengga panutur ing kene nyampur kasebut kawitan nggunakake ragam basa Jawa ngoko banjur ragam basa jawa ngoko lan krama. Dhata kasebut bisa dicampuran ragam basa jawa krama. Dheweke nggunakake kagolong ragam basa dongeng jawa amarga panutur ragam basa jawa ngoko-krama amarga bisa wae wis dadi kebiasaan lan bisa uga durung nguwasani nggunakake salah sajine tingkatan basa, saengga panutur ing kene nyampur ragam basa jawa ngoko lan krama. Dhata kasebut bisa kagolong ragam basa dongeng jawa amarga panutur gabungake utawa nyampurake basa induk.

Ragam Basa Dongeng Jawa Krama-Ngoko

Ragam basa iki minangka campuran basa jawa krama lan ngoko. Wujud bisa dideleng kaya ing ngisor iki :

- (3) Pangeran seneng :
“Taksuwun aja lunga.
Aku butuh pitulungan
maneh saka kowe.”
Manuk : “Ohh ora, saiki apa
meneh ?”
Pangeran seneng : “Adoh saka
kutha, aku isa weruh
sawijining penulis sing lagi
nulis cerita, ananging ora
isa ngerampungke amarga
keluwen lan ning omahe
ora ana ampen-ampen.
Dheweke urip ning kamar
cilik ning dhuwur omah.”
Manuk : “Apa sing pengen
kowe aku tindhake ?”
Pangeran seneng : “Mripatku
sing siji, banjur wenehno
ning dheweke.”
Manuk : “Hah, mripatmu. Aku
ora isa.”
Pangeran seneng : “Taksuwun

tindhakna. Iki iku watu
biru sing larang saka
India. Penulis kuwi
kanggo nduweni urip
kang memper.”

Manuk : “Yowis, aku arep
nginep ning kene karo
kowe, banjur sesok lunga
menyang penulis kuwi.”

Pangeran bahagia : “Aku
minta jangan pergi. Aku
butuh pertolonganmu.”

Burung : “Oh tidak apa lagi
?”

Pangeran bahagia : “Jauh di
kota ada seorang penulis
yang susah untuk
menyelesaikan ceritanya.
Dia kelaparan.”

Burung : “Apa yang kamu
inginkan ?”

Pangeran bahagia :
“Ambilah salah satu
matakmu dan berikan
kepadanya.”

Burung : “Hah, aku tidak
bisa mengambilnya.”

Pangeran bahagia : “Aku
minta lakukan. Ini batu
biru yang mahal dari
India. Penulis butuh
hidup yang baik.”

Burung : “Baiklah aku akan
disini malam ini dan ke
penulis itu besok pagi.”

Dhata (3) arupa dialog, tuturan ing ndhuwur nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa krama diwenahi ragam basa jawa ngoko. Konsep ragam basa dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampurake karo basa induk liyane. Tuturan ing ndhuwur nggunakake basa jawa kramalanngko. Bisa dibuktikake ing tuturan “Taksuwun aja lunga. Aku butuh pitulungan maneh saka kowe.” Tuturan kasebut kawitanane nggunakake ragam basa jawa krama banjur dicampuran ragam basa jawa ngoko. Dheweke nggunakake ragam basa jawa karma-ngoko amarga bisa wae wis dadi kebiasaan lan bisa uga durung nguwasani nggunakake salah sajine tingkatan basa, saengga panutur ing kene nyampur ragam basa jawa krama lan ngoko. Dhata kasebut bisa kagolong ragam basa dongeng jawa amarga panutur gabungake utawa nyampurake basa induk.

(4) Raja : “Oh sugeng
rawuh bapak
penggiling, sugeng
rawuh cah ayu. Kowe
iki ayune koyo sing
diceritane bapakmu.
Aku pengen kowe gawe
emas saka rami. Ayo
mulai saiki. Melu aku.”

Raja : “Selamat datang, Pak.
Selamat datang anak
cantik. Kamu cantik
seperti yang diceritakan
bapakmu. Aku ingin
kamu membuat emas dari
jerami. Ayo ikut aku
sekarang.”

Dhata (4) arupa monolog, tuturan ing ndhuwur nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa krama diwenahi ragam basa jawa ngoko. Konsep ragam basa dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampurake karo basa induk liyane. Tuturan ing ndhuwur nggunakake basa jawa karma lan ngoko. Bisa dibuktikake ing “Oh sugeng rawuh bapak penggiling, sugeng rawuh cah ayu. Kowe iki ayune koyo sing diceritane bapakmu. Aku pengen kowe gawe emas saka rami. Ayo mulai saiki. Melu aku.” Tuturan kasebut kawitanane nggunakake ragam basa jawa krama banjur dicampuran ragam basa jawa ngoko. Dheweke nggunakake ragam basa jawa karma-ngoko amarga bisa wae wis dadi kebiasaan lan bisa uga durung nguwasani nggunakake salah sajine tingkatan basa, saengga panutur ing kene nyampur ragam basa jawa karma lan ngoko. Dhata kasebut bisa kagolong ragam basa dongeng jawa amarga panutur gabungake utawa nyampurake basa induk.

Ragam Basa Dongeng Jawa-Indonesia

Ragam basa iki minangka campuran basa jawa lan basa indonesia. Wujude bisa dideleng kaya ing ngisor iki :

(5) Putri salju : “Sapa
awakmu ibu tuwa ? Apa
sing isa tak lakoni
kanggo awakmu ?”

Ratu anyar : “Bukaen
lawange cah ayu, aku
mlarat banget. Aku
pengen ngewenehi apel
kanggo diijoli karo roti
kanggo bojoku sing lagi
loro.”

Putri salju : “Aku ora oleh
ngajak wong liya melbu.
Kepitu kurcaci ora
ngolehake aku ngelakoni
iku.”

Ratu anyar : “Yowis orapapa
iki aku gawani apel siji
sing seger lan enak
dienggo ijol karo roti,
sayangku.”

Putri salju : “Siapa kamu ibu
tua ? Apa yang bisa aku
bantu untukmu ?”

Ratu baru : “Buka pintunya,
aku miskin. Aku punya
apel agar bisa ditukar
dengan roti karena
suamiku sakit.”

Putri salju : “Aku tidak boleh
memasukan siapapun ke

dalam rumah.”
Ratu baru : “ambilah apel
ini lalu berikan aku
roti.”

Dhata (5) arupa dialog, tuturan ing ndhuwur nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa diwenahi ragam basa indonesia. Konsep ragam basa dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampurake karo basa liyane. Tuturan ing ndhuwur nggunakake basa jawa lan indonesia. Bisa dibuktikake ing tuturan “Yowis orapapa iki aku gawani apel siji sing seger lan enak dienggo ijol karo roti, sayangku.” Tuturan kasebut kawitanane nggunakake ragam basa jawa banjur dicampuran ragam basa indonesia. Dheweke nggunakake ragam basa jawa lan indonesia utawa bisa wae diarani alih kode, amerga wong kuwi mau bisa wae wis biasa lan bisa uga durung nguwasani akeh basa, saengga panutur ing kene nyampur ragam basa jawa lan indonesia. Dhata kasebut bisa kagolong ragam basa dongeng jawa amerga panutur gabungake utawa nyampurake basa.

(6) Bojone : “Deloken
kepriye uripe
awakedhewe isa maleh
? Iki mung merga
wektu.”

Tukang sepatu : “Iya
sayangku. Kowe seng
terus menehi semangat
aku nganti saiki kaya
ngene iki awakedhewe.”

Bojone : “Iya. Awakedhewe
ora oleh lali karo uwong
sing wis ngerewangi.
Awakedhewe kudu
nggoleki supaya bisa
ngucapne matur nuwun
menyang dheweke.”

Istri : “Lihatlah bagaimana
hidup kita berubah ? Ini
semua karena waktu.”

Tukang sepatu : “Iya
sayang. Kamu yang
memberi aku semangat
hingga bisa seperti ini.”

Istri : “Iya kita tidak boleh
lupa dengan yang
membantu kita.”

Dhata (6) arupa dialog, tuturan ing ndhuwur nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa diwenahi ragam basa indonesia. Konsep ragam basa dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampurake karo basa liyane. Tuturan ing ndhuwur nggunakake basa jawa lan indonesia. Bisa dibuktikake ing tuturan “Iya sayangku. Kowe seng terus menehi semangat aku nganti saiki kaya ngene iki awakedhewe.” Tuturan kasebut kawitanane nggunakake ragam basa jawa banjur dicampuran ragam basa indonesia. Dheweke nggunakake ragam basa jawa lan indonesia utawa bisa wae diarani alih kode, amerga

wong kuwi mau bisa wae wis biasa lan bisa uga durung nguwasani akeh basa, saengga panutur ing kene nyampur ragam basa jawa lan indonesia. Dhata kasebut bisa kagolong ragam basa dongeng jawa amerga panutur gabungake utawa nyampurake basa.

Ragam Basa Dongeng Jawa-Arab

Ragam basa iki minangka campuran basa jawa lan basa indonesia. Wujude bisa dideleng kaya ing ngisor iki :

(7) Wendy : “Peter, apa ora
mbok pikir maneh
keputusanmu ?”

Peterpan : “Aku arep
manggon ning neverland.
Ning kana aku ora bakal
mundak gede.”

Wendy : “Sampek
ketemu, peter. Kita bakal
kangen.”

Peterpan : “Nganti
ketemu maneh kanca-
kanca. Aja ngelalekne
aku.”

Wendy : “Peter, apa
kamu tidak akan
memikirkannya lagi ?”

Peterpan : “Aku akan
tinggal di neverland.”

Wendy : “Sampai ketemu
lagi, Peter. Kita akan
kangen kamu.”

Peterpan : “Sampai
ketemu jangan lupakan
aku teman-teman.”

Dhata (7) arupa dialog, tuturan ing ndhuwur nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa diwenahi ragam inggris. Konsep ragam basa dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampurake karo basa liyane. Tuturan ing ndhuwur nggunakake basa jawa lan inggris. Bisa dibuktikake ing tuturan “Aku arep manggon ning neverland. Ning kana aku ora bakal mundak gede.” Tuturan kasebut kawitanane nggunakake ragam basa jawa banjur dicampuran ragam basa inggris. Dheweke nggunakake ragam basa jawa lan inggris utawa bisa wae diarani alih kode, amerga wong kuwi mau bisa wae wis biasa lan bisa uga durung nguwasani akeh basa. Utawa bisa uga jenenge panggonan sing ana ing luar negri. Saengga panutur ing kene nyampur ragam basa jawa lan inggris. Dhata kasebut bisa kagolong ragam basa dongeng jawa amerga panutur gabungake utawa nyampurake basa.

(8) Kucing : “Bocah kayu
kowe kesusu iki arep
lunga menyang endi ?”

Pinokio : “Aku arep lunga
ning pasar arep tuku buku
sekolah.”

Asu : “Hehehe, buku sekolah
? Nyapo kowe ora tuku
burger karo ... ?”

Kucing : “Es krim susu ?
kowe isa bagi kuwi
kabeh karo awake
dhewe.”

Kucing : “Anak kayu buru-
buru kemana kamu ?”

Pinokio : “Aku mau pergi
ke pasar beli alat
sekolah.”

Anjing : “Hehehe buku
sekolah ? Kenapa kamu
tidak membeli burger
dengan ... ?”

Kucing : “Es krim susu ?
Kamu bisa membagi
dengan kita.”

teman. Jangan lupa
aku.”

Dhata (8) arupa dialog, tuturan ing ndhuwur nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa diwenehi ragam inggris. Konsep ragam basa dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampurake karo basa liyane. Tuturan ing ndhuwur nggunakake basa jawa lan inggris. Bisa dibuktikake ing tuturan “Hehehe, buku sekolah ? Nyapo kowe ora tuku burger karo ... ?” Tuturan kasebut kawitanane nggunakake ragam basa jawa banjur dicampuran ragam basa inggris. Dheweke nggunakake ragam basa jawa lan inggris utawa bisa wae diarani alih kode, amarga wong kuwi mau bisa wae wis biasa lan bisa uga durung nguwasani akeh basa. Utawa bisa uga jenenge panganan sing ana ing luar negri. Saengga panutur ing kene nyampur ragam basa jawa lan inggris. Dhata kasebut bisa kagolong ragam basa dongeng jawa amarga panutur gabungake utawa nyampurake basa.

Ragam Basa Dongeng Jawa-Inggris

Ragam basa iki minangka campuran basa jawa lan basa indonesia. Wujude bisa dideleng kaya ing ngisor iki :

(9) Wendy : “Peter, apa ora
mbok pikir maneh
keputusanmu ?”

Peterpan : “Aku arep
manggon ning
neverland. Ning kana
aku ora bakal mundak
gede.”

Wendy : “Sampek
ketemu, peter. Kita
bakal kangen.”

Peterpan : “Nganti
ketemu maneh kanca-
kanca. Aja ngelalekne
aku.”

Wendy : “Peter, apa
kamu tidak mau berfikir
kembali ?”

Peterpan : “Aku mau
tinggal di Neverland.”

Wendy : “Sampai
ketemu peter, kita akan
kangen.”

Peterpan : “Sampai
ketemu lagi teman-

(10) Kucing : “Bocah kayu
kowe kesusu iki arep
lunga menyang endi ?”

Pinokio : “Aku arep lunga
ning pasar arep tuku buku
sekolah.”

Asu : “Hehehe, buku sekolah
? Nyapo kowe ora tuku
burger karo ... ?”

Kucing : “Es krim susu ?
kowe isa bagi kuwi kabeh
karo awake dhewe.”

Kucing : “Anak kayu buru-
buru kemana kamu ?”

Pinokio : “Aku mau pergi ke
pasar beli alat sekolah.”

Anjing : “Hehehe buku
sekolah ? Kenapa kamu
tidak membeli burger
dengan ... ?”

Kucing : “Es krim susu ?
Kamu bisa membagi
dengan kita.”

Dhata (10) arupa dialog, tuturan ing ndhuwur nggunakake ragam basa dongeng yaiku ragam basa jawa diwenehi ragam inggris. Konsep ragam basa dhewe yaiku bisa nggunakake basa luwih saka siji, isa arupa dialek sajrone basa induk, utawa variasi basa kang dicampurake karo basa liyane. Tuturan ing ndhuwur nggunakake basa jawa lan inggris. Bisa dibuktikake ing tuturan “Hehehe, buku sekolah ? Nyapo kowe ora tuku burger karo ... ?” Tuturan kasebut kawitanane nggunakake ragam basa jawa banjur dicampuran ragam basa inggris. Dheweke nggunakake ragam basa jawa lan inggris utawa bisa wae diarani alih kode, amarga wong kuwi mau bisa wae wis biasa lan bisa uga durung nguwasani akeh basa. Utawa bisa uga jenenge panganan sing ana ing luar negri. Saengga panutur ing kene nyampur ragam basa jawa lan inggris. Dhata kasebut bisa kagolong ragam basa dongeng jawa amarga panutur gabungake utawa nyampurake basa.

Panggantine swara

Panggantine swara utawa substitusi bunyi bisa diarani minangka proses owah-owahan unsur tumrap basa dening unsur basa liyane ing satuwana kang luwih gedhe kanggo njlentrehake perangan unsur tartamtu (Kridalaksana, 1982:159). Anane unsur substitusi bunyi ora anadhatane ing sajrone akun *youtube javanese fairy tales*.

karena bola
emasku masuk
ke dalam
sumur.”

Pamindahe Swara

Pamindahe swara utawa *permutasi bunyi* yaiku malih plong bar ngerti apa sing digoleki mau kerep kedadean owah-owahan fonem tumrap wacana utama tuturan, owah-owahan unsur-unsur tumrap tembung kang asipat disengaja utawa ora disengaja. Sajrone basa dongeng kerep ana owah-owahan fonem tumrap wacana utawa nyinaoni utawa ngonceki ngenani bab tembung. Sajrone tuturan utawa kerep diarani *slip of tongue*. Ing kahuripan ngasilake basa dongeng kang beda-beda nanging tetep bisa saben dina dhewe sing arupa *setting* tekan dongeng lumrahe dingerteni marang pamaca lan sing ngerungokake. Kaya ana tuturan kang ngalami permutasi bunyi kang disengaja mangkene andharan kang luwih cetha bab aspek fonologi utawa ora disengaja. Anane unsur permutasi bunyi ora ana sajrone akun *youtube javanese fairy tales*. dhatane ing *youtube javanese fairy tales*.

Dhata (12) petikan ing dhuwur nduweni tembung asli yaiku jebul nanging ing petikan ing dhuwur oleh tambahan aksara “i”. Banjur maksud petikan in dhuwur yaiku ngukapan rasa penasaran sing wiwit mau dipendhem banjur

Aspek Morfologis

Morfologis yaiku salah sawijine ilmu basa kang Morfologis yaiku salah sawijine ilmu basa kang tuturan utawa kerep diarani *slip of tongue*. Ing kahuripan ngasilake basa dongeng kang beda-beda nanging tetep bisa saben dina dhewe sing arupa *setting* tekan dongeng lumrahe dingerteni marang pamaca lan sing ngerungokake. Kaya ana tuturan kang ngalami permutasi bunyi kang disengaja mangkene andharan kang luwih cetha bab aspek fonologi utawa ora disengaja. Anane unsur permutasi bunyi ora ana sajrone akun *youtube javanese fairy tales*.

Jeneng

Penambahan Swara

Penambahan swara utawa *penambahan bunyi* bisa kabeh tembung umume kalebu *nonreferensial* kaya lan disisipake ana ing mburi utawa ngarepe tembung. Bab iki nanging banjur lsp nduweni makna. Miturut Ali (2002:773) uga bisa njalari anane penambahan bunyi ing tengah utawa jeneng yaiku tembung kanggo nyebut utawa nyeluk wong pungkasan tembung. Nalika proses penambahan fonem (papan panggonan, samubarang, kewan). Anane perangan kasebut bisa dideleng saka factor bunyi nalika diucapake tekan morfologis bab jeneng ora bisa ditemokake ing sajrone ana gandengane. Anane unsur penambahan bunyi ora ana akun *youtube javanese fairy tales*. dhatane ing *youtube javanese fairy tales*.

Miturut Wijayana (2004:222) ngandharake yen Miturut Wijayana (2004:222) ngandharake yen

Penyisipan Swara

Penyisipan swara bisa dilakokake ing madyaning tembung. Oleh dilakokake ing tembung apa wae. Anane unsur penyisipan bunyi bisa dideleng ana ing ngisor iki :

(11) “Kuwi gampang.

Kowe perlu percaya
ning atimu dewe lan
setitik serbuk ajaib.
Reneo ting.”

“Itu sangat
gampang.
Kamu hanya
perlu percaya
dengan hatimu
dan sedikit
serbuk ajaib.”

Dhata (11) petikan ing dhuwur nduweni tembung asli yaiku gampang nanging ing petikan ing dhuwur oleh tambahan aksara “i”. Banjur maksud petikan in dhuwur yaiku apa sing arep dilakokake kuwi tambah gampang dadi mabur nganggo serbuk ajaib mau luwih gampang.

(12)

Oh jebule kuwi mau
suara kodok sing elek
to. Aku nangisi bal
emasku sing
keceplung sumur.”

“Oh ternyata itu
suara katak
yang jelek.
Aku nangis

(13) “Ana apa, Grad. Apa kowe
loro ?”

“Ada apa, Grad. Apa kamu sakit
?”

(14) “Jenengku Kay, aku lagi
goleki kancaku Grad. Apa
kowe wis nate weruh ?”

“Namaku Kay. Aku mencari
temanku Grad. Apa kamu
pernah ketemu ?”

Dhata (13) lan dhata (14) ing dhuwur duduhake unsur pambangun aspek morfologis arupa jeneng. Jeneng saka dhata ing dhuwur duduhake yen kuwi mau jenenge wong. Grad lan Kay iku ngono para paraga sing ana ing salah sijine dongeng.

(15) “Ohh, mesti jenengmu kuwi
Rumpelstilskin ?”

“Pasti namamu Rumpelstilskin.”

(16) “Ratu salju kuwi penyihir
sing jahat. Dheweke isa
ngerubah jantung manungsa
dadi es, lan ngerubah
manungsa dadi budake.”

“Ratu salju itu penyihir yang
jahat. Dia bisa merubah
jantung manusia menjadi es
dan menjadikan budaknya.”

Dhata (15) lan dhata (16) ing dhuwur duduhake unsur pambangun aspek morfologis arupa jeneng. Jeneng saka dhata ing dhuwur duduhake yen kuwi mau jenenge wong. Masio jeneng wong kuwi ngono ora jenenge sing asli, nanging julukan sing di olehne tekan wong sekitar. Ratu salju

lan Rumpelstiltskin iku ngono para paraga sing ana ing dulur-dulur. Dulur-dulur ing konteks iku nduweni arti yaiku salah sijine dongeng sing oleh julukan tekan lingkungan sedulur utawa dulur. Nanging ing kene kuwi mau maknane sekitare. Ana maneh Raja lan Ratu iku arupa jeneng julukan sedulure mau luwih tekan siji. Banjur maksud tekan pethikan ananging iku bisa arupa pangkat.

- (17) “Amarga kowe ora bakal bisa mbebasne Grad saka istana es Ratu salju.”

“Karena kamu tidak akan bisa membebaskan Grad dari istana es Ratu salju.”

Dhata (17) ing dhuwur nuduhake unsur pambangun aspek morfologis arupa jeneng. Jeneng saka dhata ing dhuwur nuduhake yen kuwi mau jeneng papan panggonan. Papan panggonan iku arupa istana es Ratu salju. Bisa uga diarani kerajaane Ratu salju sing kebentuk saka es.

Dwilingga

Dwilingga kalebu jinise tembung rangkep, yaiku proses morfemis kang ngambali wujud dhasar utawa perangan wujud dhasar kasebut. Dwilingga dhewe nduweni teges tembung lingga kang dirangkep. Parangkepe tembung lingga iki ana karangkep wutuh lan ana karangkep mawa owah-owahan swara. Tuladhane bisa dideleng kaya ing ngisor iki :

- (18) “**Wong-wong** sugih lagi ngerasake panganan karo wedhang nang omahe. Lan kahanan liya wong mlarat isih keluwen lan golek panggonan kanggo ngiyup. Aku weruh bocah-bocah cilik isih tetep tahan ning musim adhem iki. Dee urip ning ngisor jembatan. Nanging sing jaga ora ngolehne dee manggon ning kana.”

“Orang kaya sedang merasakan makanan yang enak dan orang miskin sedang kelaparan dan tidak tau tinggal dimana. Ada anak kecil hidup dibawah jembatan dan kedinginan.”

Dhata (18) ing dhuwur nuduhake anane tembung nyampekake amanat ing sajrone dongeng kuwi mau. Banjur kang diarani tembung dwilingga, kabukten saka tembung ana metonimi, yaiku salah sawijining pratelan arupa wong-wong. Wong-wong ing konteks iku nduweni arti panggonan jeneng tumrap barang liya kang dadi merek, ciri yaiku wong utawa manungsa. Nanging ing kene kuwi mau khas utawa atribut kang dadi gabungan saka sawijining maknane wong utawa manungsa mau luwih tekan siji. tembung. Lan pungkasan ana homonimi, yaiku perangan saka Banjur maksud tekan pethikan ing dhuwur yaiku akeh wong rong tembung utawa luwih kang nduweni pocapan kang padha lan teges beda. Biasane wong padha nggunakake fenomena hominimi kango komunikasi. Nanging ing sajrone akun *youtube javanese fairy tales* ora ditemokake dhata babagan kuwi mau.

- (19) “**Dulur-dulur** aku ora setuju karo kowe kabeh. Yen awakedhewe iki kuat lan ora enthuk pisah.”

Dhata (19) ing dhuwur nuduhake anane tembung **PANUTUP** kang diarani tembung dwilingga, kabukten saka tembung **5.1 Dudutan**

- (20) “Kaca-kaca ning tembok, sapa ning negara iki sing paling ayu ?”

“Kaca-kaca di tembok, siapa yag paling cantik di negara ini ?”

Dhata (20) ing dhuwur nuduhake anane tembung kang diarani tembung dwilingga, kabukten saka tembung kaca-kaca. Kaca-kaca ing konteks iku nduweni arti yaiku kaca utawa cermin. Nanging ing kene kuwi mau maknane kaca kuwi mau luwih tekan siji. Banjur maksud tekan pethikan ing dhuwur yaiku panutur ngomong nakoni kaca sing ana ing kamar. Kahanan iki mung ana ing crita dongeng.

- (21) “Iki ajaib tenan, pirang-pirang taun kepungkur aku kaya oleh cobaan tekan nyambut gawe lan ora tau cukup. Aku rumangsa ana sing nyoba ngewangi aku.”

“Ini ajaib sekali, bertahun-tahun lalu aku dapat cobaan dan merasa tidak cukup. Aku merasa ada ingin membantu.”

Dhata (21) ing dhuwur nuduhake anane tembung kang diarani tembung dwilingga, kabukten saka tembung pirang-pirang. Pirang-pirang ing konteks iku nduweni arti yaiku akeh. Nanging ing kene kuwi mau maknane akeh kuwiutawa jumlahe luwih tekan siji. Banjur maksud tekan pethikan ing dhuwur yaiku panutur ngomong yen ing taun adoh sadurunge panutur mau ngerasa yen dheweke oleh akeh cobaan lan tekanan. Nanging saiki dheweke ngerasa ana sing mulai ngewangi dheweke.

Aspek Semantis

Semantik yaiku ilmu kang ngrembag bab makna tumrap tembung lan ukara. Ing bab iki semantik uga bisa wae dadi salah sijine unsur pambangun teka basa dongeng. Ing aspek semantis iki nduweni bab aspek ngenani paribasan, metonimi lan homonimi. Paribasan uga salah sawijine aspek basa kang kerep dicakake minangka sarana kanggo nyampekake amanat ing sajrone dongeng kuwi mau. Banjur kang diarani tembung dwilingga, kabukten saka tembung ana metonimi, yaiku salah sawijining pratelan arupa wong-wong. Wong-wong ing konteks iku nduweni arti panggonan jeneng tumrap barang liya kang dadi merek, ciri yaiku wong utawa manungsa. Nanging ing kene kuwi mau khas utawa atribut kang dadi gabungan saka sawijining maknane wong utawa manungsa mau luwih tekan siji. tembung. Lan pungkasan ana homonimi, yaiku perangan saka Banjur maksud tekan pethikan ing dhuwur yaiku akeh wong rong tembung utawa luwih kang nduweni pocapan kang padha lan teges beda. Biasane wong padha nggunakake fenomena hominimi kango komunikasi. Nanging ing sajrone akun *youtube javanese fairy tales* ora ditemokake dhata babagan kuwi mau.

BAB V

PANUTUP

5.1 Dudutan

Ragam Basa Dongeng ing Akun Youtube Javanese Fairy Tales (Tintingan Sosiopragmatik)

Analisis panliten iki nudhuhake *Diskriminasi* kang Adhedhasar andharan saka asile panliten lan analisis dhata ngenani ragam basa dongeng uga unsure pambangune ing animasi dongeng *Javanese Fairy Tales*, bisa dijupuk dudutan kaya ing ngisor iki.

Pacaturan sajrone vidheo animasi *Javanese Fairy Tales* kang ana ing aplikasi youtube nduweni ragam basa dongeng kang akeh. Ragam basa kang ana sesambungane karo ragam basa dongeng sajrone animasi *Javanese Fairy Tales*, yaiku wujud ragam basa dongeng ngoko-krama, ragam basa dongeng karma-ngoko, ragam basa dongeng Jawa-Indonesia, ragam basa dongeng Jawa-Arab lan ragam basa dongeng Jawa - Inggris. Anane tuturan kang laras mratandhakake yen pacaturan kang dumadi ing animasi *Javanese Fairy Tales* luwih akeh ragam basa dongeng Jawa-Indonesia. Unsur pambangun sing ana ing akun kasebut yaiku aspek fonologis, morfologis lan semantis. Ing sajrone akun kasebut ditemokake dhata kang paling akeh yaiku saka aspek fonologis lan morfologis. Ing aspek semantis ora ditemokake dhata sajrone akun kasebut.

Saka dhata lan teori kang wis dijlentrehake yen ragam basa dongeng ngoko minangka ragam basa kang paling onjo. Basa karma tingkatan basa sing dhuwuring basa karma uga ana karma lugu lan karma alus. Uga ana ragam basa campuran arupa krama-ngoko. Sing sebenere padha kaya ngoko-krama nanging ing krama-ngoko sing diucapne dening panutur yaiku krama dhisik lagi ngoko. Banjur ana ragam basa campuran jawa-indonesia ing kene panutur durung biasa ngomong nganggo basa jawa utuh banjur di campur karo basa indonesia. Sakliyane iku ana ragam basa jawa-arab lan jawa-inggris sing nyampur basa jawa karo basa mancanegara.

5.2 Pamrayoga

Sesambungan karo akehe ragam basa dongeng kang nyimpang saka kaedah tata carane ngomong lan tingkatan basa ing *Javanese Fairy Tales*, uga adhedhasar saka jlentrehan ing sub bab dudutan, panliti bisa awèh pamaryoga kaya mangkene.

- 1) Prayogane kanggo para peserta tutur utawa wong sing dongeng luwih wigati marang basa sing dienggo lan kudu manut paugerane.
- 2) Panliten iki mung winates nintingi babagan ragam basa dongeng, saengga bisa diajap yen panliten ngenani tujuwan lan wujud ragam basa dongeng bisa dionceki lan ditintingi kanthi luwih jeru ing panliten sabanjure.

Dailey, Patrick R. 2009. *Sosial Medhia: Finding Its Way Into Your Business Strategy And Culture*. Burlington, Linkage.

De Saussure, Ferdinand. 1993. *Pengantar Linguistik Umum*. (terj. Rahayu. S. Hidayat). Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.

Ibrahim, Abd. Syukur. 1993. *Kajian Tindak Tutur*. Surabaya: Usaha Nasional.

Keraf, Gorys. 1970. *Tata Bahasa Indonesia*. Ende- Flores: Nusa Indah.

Kridalaksana, Harimurti. 2008. *Kamus Linguistik*. Jakarta: PT. Gramedia Pustaka Utama.

Mahsun. 2005. *Metode Penelitian Bahasa : Tahapan Strategi, Metode dan Tekniknya*. Edisi Revisi. Jakarta: PT. Raja Graffindo Persada.

Nadar, F.X. 2009. *Pragmatik & Penelitian Pragmatik*. Yogyakarta: Graha Ilmu.

Rahardi, Kunjana. 2009. *Sosiopragmatik*. Yogyakarta: Erlangga.

Rani, Abdul dkk. 2006. *Analisis Wacana: Sebuah Kajian Bahasa dalam Pemakaian*. Malang: Banyumedia Publishing.

Surana. 2007. *Fonetik Fonologi*. Surabaya: Bintang Surabaya.

Suwito. 1985. *Pengantar Awal Sociolinguistik Teori Dan Problema*. Surakarta: Henari Offset Solo.

Suyanto, M & Aryanto Yuniawan. 2006. *Merancang Film Kartun Kelas Dunia*. Yogyakarta : Andi Offsite.

Tarigan, Henry Guntur. 2009. *Pengajaran Pragmatik*. Bandung: Angkasa.

Yule, Goerge. 2014. *Pragmatik*. Terjemahan Indah Fajar Wahyuni. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.

Zamzani. 2007. *Kajian Sosiopragmatik*. Yogyakarta: Cipta Pustaka.

KAPUSTAKAN

Basir, Udjang Pr. M. 2016. *Sociolinguistik Pengantar Kajian Tindak Berbahasa*. Edisi Ketiga. Surabaya: Bintang Surabaya.

Chaer, Abdul Lan Agusina. 2004. *Sociolinguistik: Suatu Pengantar*. Jakarta: Rineka Cipta.

Chaer, Abdul Lan Agustina. 2010. *Sociolinguistik Perkenalan Awal*. Jakarta: Rineka Cipta.

Chaer, Abdul. 2007. *Kajian Bahasa: Struktur Internal, Pemakaian Dan Pemelajaran*. Jakarta: Rineka Cipta.